



**International**  
**SOCIAL SCIENCES**  
**STUDIES JOURNAL**



SSSjournal (ISSN:2587-1587)

*Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences*

**Vol:5, Issue:48**  
sssjournal.com

**pp.5969-5977**  
**ISSN:2587-1587**

**2019**  
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 08/09/2019 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 26/10/2019  
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 26.10.2019

## ZİHİNSEL ENGELLİ ÇOCUKLARIN EĞİTİMİ VE EĞİTİMDE KARŞILAŞILAN ZORLUKLAR

EDUCATION OF CHILDREN WITH DISABLED CHILDREN AND DIFFICULTIES IN EDUCATION

**Doç. Dr. Anıl ERTOK ATMACA**

Karabük Üniversitesi, Safranbolu Fethi Toker Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Resim Bölümü Öğretim Üyesi, Safranbolu-Karabük/TÜRKİYE

**Gencer COŞKUN**

Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, Karabük/TÜRKİYE



**Article Type** : Research Article/ Araştırma Makalesi

**Doi Number** : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.1833>

**Reference** : Atmaca, A.E. & Coşkun, G. (2019). "Zihinsel Engelli Çocukların Eğitimi ve Eğitimde Karşılaşılan Zorluklar", International Social Sciences Studies Journal, 5(48): 5969-5977.

### ÖZ

Engellilik, bireyin çeşitli fiziksel, sosyal, zihinsel vb. durumlarından dolayı tam anlamıyla sosyal yaşama adapte olamamasıdır. Bu çalışmada, zihinsel engelli çocuklara yönelik eğitim politikaları incelenmiş olup bu konuda yaşanan güçlükler araştırılmıştır. Araştırmanın amacı, zihinsel engelli çocuklara yönelik olarak uygulanan kaynaştırma politikasının ne derece faydalı olduğunu görmek ve bu anlamda uygulamanın daha etkili olabilmesi için neler yapılacağını araştırmaktır. Araştırmada, ülkemizdeki kaynaştırma politikaları ve bu politikaları uygularken karşılaşılan zorluklar incelenmiştir. Bu çalışma Karabük ilinde 5 kişiye yapılmıştır. Bu amaca yönelik olarak zihinsel engelli çocukların eğitimi ile ilgili olarak 5 kişiye 5 tane açık uçlu soru yöneltilmiştir. Bireylerin sorulara verdiği yanıtlar nitel araştırma tekniklerinden birisi olan derinlemesine mülakat tekniği kullanılarak yorumlanmıştır. Araştırma neticesinde, bireylerin kaynaştırma politikasına ilişkin düşünceleri incelenerek çalışma sonlandırılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Engel, Zihinsel Engelli Çocuk, Kaynaştırma, Kaynaştırma Politikalarında Karşılaşılan Güçlükler.

### ABSTRACT

Disability, the individual's various physical, social, mental and so on. due to the fact that they cannot be fully adapted to social life. In this study, educational policies for mentally retarded children were examined and the difficulties experienced in this subject were investigated. The aim of the study is to see how beneficial the mainstreaming policy for children with mental disabilities is, and to investigate what can be done in order to make the practice more effective. In the study, the inclusion policies in Turkey and the difficulties encountered in implementing these policies were examined. This study was carried out in 5 people in Karabük province. For this purpose, 5 open-ended questions were asked to 5 people about the education of children with mental disabilities. The answers of the individuals to the questions were interpreted by using in-depth interview technique which is one of the qualitative research techniques. As a result of the study, the opinions of individuals about the mainstreaming policy were examined and the study was terminated.

**Key Words:** Handicap, Mentally Disabled Child, Inclusion, Difficulties in inclusion policies.

### 1. GİRİŞ

Toplumu oluşturan bireyler, yetenekleri ve hayalleri doğrultusunda bir eğitim görmelidir. Günümüzdeki eğitim sistemi, bireylerin ihtiyaçları doğrultusunda hizmet verebilmek için bireysel farklılıkları dikkate alarak planlamaya başlamıştır. Bu yüzden engelli bireyleri topluma kazandırmak amacıyla onların var olan yeteneklerini geliştirecek şekilde eğitim ihtiyaçlarının karşılanması önem kazanmıştır (Diken ve Sucuoğlu, 1999: 25). Çünkü normal gelişimini devam ettiren bireyler gibi özel gereksinimli bireyler de eğitimde fırsat eşitliği hakkına sahiptir. Çünkü engelli bireyler ancak bu şekilde toplumla bütünleşebilir. Ülkemizde engelli çocukları, toplumla kaynaştırmak ve bütünleştirmek için MEB tarafından "kaynaştırma politikası"

yürütülmektedir. Kaynaştırma, özürli çocukların normal gelişim gösteren yaşlılarıyla normal sınıflarda eğitim ve öğretime özel bir şekilde dahil edilmesidir. Diğer bir deyişle, engelli çocukların toplumla ve yaşlılarıyla daha yapıcı ve daha düzenli psikososyal ilişkiler kurmasını kolaylaştırmaktır (Uğurlu(1993)'ten akt.:Gülyüz, 2009). Özel eğitime gereksinim duyan çocuklar, kaynaştırılmış bir ortamda diğer çocuklar tarafından benimsenecektir. Böylece sınıfın bir üyesi kabul edildiklerinden değerli olduklarını hissedebilecek ve gelişim göstereceklerdir. Kaynaştırma uygulamalarıyla gelişimlerinin desteklenmesi ile beraber toplumda sağlıklı bir şekilde yer alabileceklerdir (Ataman, 1996:386).Bu bağlamda 1961 yılında çıkarılan 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun 12. maddesi "mecburi ilköğretim çağında buldukları halde zihnen, bedenen ve sosyal bakımdan özürli olan çocukların özel eğitim ve öğretim görmelerini" maddesi kapsamında bütün bireyler eğitim hakkına sahiptir. Ayrıca, 1983 yılında çıkarılan 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kanunu ile de engelli kişilerin eğitiminin sorumluluğu Çocuk Esirgeme Kurumuna verilmiştir. Şüphesiz, engellilerin eğitimi kadar eğitimden sonra istihdam edilmeleri de önemlidir. Bu amaç doğrultusunda çıkarılan 854 sayılı Deniz İş Kanunu'nun 13. Maddesi denizcilik alanında faaliyet gösteren işletmelerin "sakat ve eski hükümlü 'gemi adamı' çalıştırmak zorundadır" hükmü konularak engellilerin kısmen de olsa istihdam edilmeleri amaçlanmıştır. Yine 1986 yılında çıkarılan 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu'nun 39. maddesi ile "özel eğitime muhtaç kişilere iş hayatında geçerliliği olan görevlere hazırlayıcı özel meslek kursların" düzenlenmesi planlanarak engellilerin istihdam edilmesi amaçlanmıştır (Aslan ve Şeker, 2011).

## 2. ENGEL NEDİR?

Engel, bir bireyin yaşadığı zaman zarfı boyunca yaş, cinsiyet ve psikososyal faktörlere bağlı olarak toplumun ona yüklediği rolleri çeşitli yetersizlikler sebebiyle yerine getirememesidir. Yani birey, belirli bir zamanda ve durumda yapması gerekenleri çeşitli sebeplerden yapamazsa o yetersizlikler engele dönüşür (Sarı, (2000)'den akt.: Ulutaşdemir, 2007).Bu alanda yapılmış araştırmalara bakıldığında engelliliğin, bireyin fiziksel veya zihinsel rahatsızlıktan dolayı yaşamını istediği gibi devam ettirememesi durumu olduğu görülmektedir. Dalbay(2009)'a göre, bu yüzden engelli kavramı toplumdaki çok geniş bir kitleyi ifade eder. Çünkü engellilik, fiziki anlamda bir yokluk ya da eksiklik olabileceği gibi sosyal, kültürel, psikolojik ve diğer alanlarda da olabilir. Bu yüzden "engellilik" kavramı sadece fiziksel anlamda bir yokluğu değil, aynı zamanda "sınırlandırılma" durumunu da ifade etmektedir (Dalbay(2009)'dan akt.:Aslan ve Şeker).

## 3. ENGELLİLİĞİN DÜNYA'DA VE ÜLKEMİZDE TARİHİ

Engellinin varlığı çok eski tarihlere dayanmaktadır. En eski çağlardan bu yana toplumlar içinde var olan engelli bireylere yönelik tutum ve davranışlar, engelliler için mevcut bulunan hizmetleri önemli ölçüde etkilemiştir. Geçmişten günümüze teknolojinin de ilerlemesiyle bu hizmetler olumlu yönde farklılaşmıştır. Çok tanrılı dinlerin hakim olduğu zamanlarda, engelli çocuğu olan bir aileye o ailenin eskiden işlediği bir suç yüzünden o çocuğu gönderdiği düşünülmekteydi. Engellinin lanetli olduğuna inanılır ve ona yardım eden kişinin de Tanrı'nın işkencesine maruz kalacağı düşünülürdü. O yüzden kimse engelli bireye yardım etmez, onu ölüme terk ederlerdi. Daha sonraki zamanlardaysa, engelli bireyler öldürülmemiş; ama ağır şartlarda çalıştırılmıştır. Bu dönemde de değer verilmeyen engelliler, hayvanların yaptıkları işi yapmak zorunda kalmışlar ve fuhuşta, dilencilikte çalıştırılmışlardır. 20.yy'a geldiğimizde ise bu durum ülkemizde çok da farklı değildir. Engelliler her ne kadar ülkemizde ağır şartlarda çalıştırılmaları da yine de günlük hayattan soyutlanmışlardır. Ülkemizi rahatlıkla gezip görememekte, sadece camların arkasından izleyebilmektedirler. Toplumsal olarak yaşanan sinema, park, alışveriş merkezleri, ulaşım araçları, vb. birçok yer engelli bireylerin toplumla kaynaşmasını ve iletişim kurmasını engellemektedir. Aslında bu durum engelli bireylerin istihdam edilmesini de güçleştirmektedir. Çünkü bakıldığında engelli bireylerin eğitim seviyesi düşük, okuryazarlığı olmadığı için istihdam edilemeyen ve bu yüzden herhangi bir sosyal güvencesi olmayan bireyler olduğu görülmektedir (Öztürk, 2011: 16-17).

Ülkemizde 1980'li yıllardan başlayarak engelli çocukların normal eğitim kurumlarında eğitim görmelerine ilişkin yasal düzenlemeler yapılmıştır. Engelli çocuklara verilen eğitimin temelleri 1950'li yıllara dayansa da günümüze kadar yeterli bir ilerleme kaydedilememiştir. Engelli çocukların eğitim ihtiyacı 1980'e kadar kısa süreli kurslarla karşılanmaya çalışılmış, daha sonrasında ise iki üniversite tarafından engelli çocukların eğitimi için öğretmenlik sertifika programları açılmıştır. Bu geçici uygulamaya 1982 yılında üniversitelerde özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklara yönelik öğretmenlik lisans programlarının açılmasıyla son verilmiştir (Eripek, 2004: 26-27).

#### 4. ZİHİNSEL ENGELLİ ÇOCUKLARIN EĞİTİMİ

Toplumda var olan her bireyin özellikleri birbirinden farklıdır. Bu farklılıklar, doğuştan meydana gelmektedir. Engelli bireyler de toplumumuzun ayrılmaz bir parçasıdır. Engelli bireylerin toplumsal rollerini yerine getirebilmeleri için tam bağımsızlık kazanmaları gerekmektedir. Bireylerin bu bağımsızlıklarını kazanabilmeleri, ihtiyaçlarını ve yapabildiklerini dikkate alarak gereksinimlerine uygun eğitim ortamının sağlanmasıyla mümkün olmaktadır. Engelli bireylerin toplumda bağımsız olarak yaşayabilmeleri için 2 farklı yol bulunmaktadır. Bunlar:

- Yaşanılan çevreyi engelli bireylere uygun hale getirmek,
- Engelli bireylere özel eğitimler sunarak onları bilgi ve beceri yönünden yükseltmek (Kırcaali-İftar,(1998)'den akt.: Güleryüz, 2009).

Engelli çocukların eğitimlerinin amaçları:

- Bireylere sağlıklı beslenme ve düzen alışkanlıkları kazandırmak,
- Bireylerin yetenekleri doğrultusunda onları hayata hazırlamak,
- Toplumda rollerini yerine getiren bireyler meydana getirmek,
- Bireyleri kendine yeterli ve bağımsız hale getirmek,
- Ana dilini iyi konuşan ve ihtiyaçlarını karşılamakta kullanabilmek,
- Daha iyi ve rahat yaşamının yollarını öğretmek,
- Mesleki alanda ilerleyecek olanlara yetişme ve ilerleme olanaklarını sağlamak'tır (T.C Milli Eğitim Bakanlığı, Eğitim Programı, 2001; Bilir, 1999; Özdoğan, 2000).

##### 4.1. Zihinsel Engelli Çocuklara Verilen Eğitimin Değerleri

Milli eğitimimizi düzenleyen temel esaslar ve özel eğitimle ilgili temel değerler şunlardır:

- Özel eğitime erken yaşta başlanmalıdır.
- Özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklar kendi yetenekleri doğrultusunda eğitim görmelidir ve bu alanda ilerlemelidir.
- Verilen hizmetler, mümkün olduğunca bireyi sosyal yaşamından koparmadan yürütülmelidir.
- Ailelerin de programlara aktif olarak katılmaları istenir.
- Özel eğitim gerektiren bireyler için uygulanan programlar gruplar için değil, bireyler için uygulanmalıdır.
- Özel eğitim gerektiren bireylerin rehabilitasyonu için her türlü kurum ve kuruluş ile işbirliği yapılmalıdır (T.C Milli Eğitim Bakanlığı, Eğitim Programı, 2001).

##### 4.2. Kaynaştırmanın Tanımı ve Ülkemizdeki Uygulanışı

Günümüzde engelli bireylerin eğitim alanında en sık karşılaştığımız sözcük "kaynaştırma" dır. Osborne ve Dimattia (1994)'ya göre kaynaştırma, eğitimle ilgili bir kavramdır ve özel eğitim görmesi gereken çocukların uygun planlamalar yapılarak normal eğitim sınıflarına yerleştirilmesidir. Kırcaali İftar' a göre ise kaynaştırma, dezavantajlı öğrencilerin gerekli ortam ve hizmetler sağlanarak kendisini en az kısıtlayan normal sınıflarda diğer öğrencilerle beraber eğitim görmesidir (Osborne ve Dimattia, (1994)'ten akt.:Güleryüz, 2009).Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2000)'nde ise kaynaştırma, özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların, yaşlıları ile beraber eğitimlerini resmi ve özel kurumlar aracılığı ile okul öncesi, ilköğretim, orta öğretim ve yaygın eğitim kurumlarında sürdürmeleri esasına dayanan eğitim uygulamalarıdır.

Ülkemizde kaynaştırma eğitimi 7 farklı şekilde yürütülmektedir. Bunlar:

- **Tam zamanlı kaynaştırma:** Özel eğitime gereksinimi olan çocukların normal okulda ve akranlarıyla beraber tam gün gün boyunca en üst düzeyde eğitim ihtiyacının karşılandığı eğitim uygulamasıdır. Bu uygulamada sınıfların 25-30 öğrenciyi geçmemesine özen gösterilir.

- **Destek Eğitim Odası:** Özel eğitim gereksinimi olan öğrencinin kaydı akranlarıyla aynı sınıftadır. Sadece öğrenci zorlandığı ve yapamadığı dersler için öğretmeni tarafından destek eğitim odasına alınır ve konular orada tekrar edilir.
- **Yarı Zamanlı Kaynaştırma:** Özel eğitim gören öğrencinin kaydı özel eğitim sınıfındadır. Özel eğitim görmeyen akranlarıyla beraber çocuğun, ders dışındaki etkinliklere ya da bazı derslere beraber katılması şeklindeki uygulamalardır.
- **Normal Okul Bünyesinde Özel Sınıf:** Özel eğitime gereksinimi olan öğrencinin sınıf kaydı normal okul bünyesinde bulunan özel eğitim sınıfındadır. Öğrenci sınıfında aynı tür yetersizliği olan öğrencilerle beraber ders görür. Özel eğitim ihtiyacı olan çocuk, sadece teneffüslerde normal akranlarıyla vakit geçirebilmektedir.
- **Gündüzlü Özel Eğitim Okulu:** Özel eğitim kurumları, özrün türüne göre sınıflara ayrılmaktadır. Özel eğitim okullarına devam eden öğrenciler eğitim içi paylaşımları aynı özür grubunda yer alan akranlarıyla birlikte bulunmaları en üst düzeyde olmaktadır.
- **Yatılı Özel Eğitim Grubu:** Öğrenciler, aynı özür grubuna dahil diğer öğrencilerle beraber ders almaktadırlar. Ayrıca öğrenciler geceleri okulun yatahanesinde kalmaktadırlar.
- **Hastane Okulları:** Zorunlu öğrenim çağında olup da yatarak tedavi gören veya okula gelemeyecek düzeyde engeli bulunan öğrenciler için uygulanan eğitim politikasıdır. Öğrencinin ihtiyaçları öğretmenleri tarafından karşılanmaktadır (Akçamete, 1998:5-7).

### 4.3. Kaynaştırma Projesinde Karşılaşılan Sorunlar

Kaynaştırma uygulamasının başarısında politikalar, araç gereç, kaynak, destek hizmetler ve kurumlar arasında etkin işbirliğinin önemli yeri vardır. Bell (1989), kaynaştırmanın başarıyla gerçekleşmesinin beş elemente bağlı olduğunu belirtmiştir: tutumlar, beceriler, kaynaklar, organizasyon ve müfredat (Mağden ve Avcı(1997)' den akt.:Atıcı,2014).Gerekli tüm yasal düzenlemeler ve kaynaklar sağlansa da uygulamayı hayata geçirenler ve uygulamadan etkilenenlerin olumsuz tutumları, kaynaştırmanın başarısını azaltma olasılığına sahiptir. Öğretmenler, diğer eğitim personeli, idareciler, kaynaştırma öğrencisi, normal gelişim gösteren öğrenci, bu öğrencilerin aileleri ve genel olarak toplumda kaynaştırmaya yönelik olumlu tutumların bulunması uygulamanın başarısını attıracaktır. Kaynaştırma öğrencilerle diğer öğrenciler arasında sağlıklı bir iletişim kurulmasını sağlayacak, onların özel gereksinimlerine uygun ortamı yaratacak olan; böylece özel ihtiyaçları olan öğrencinin en küçük ölçekte sınıfta, buradan hareketle okulda ve toplumda hayatını etkin, kabul görmüş ve mutlu bir şekilde sürdürmesi sağlayacak olan öğretmenin kaynaştırma uygulamasındaki rolü ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Sınıf atmosferi ve etkinliklerinin özel gereksinimi olan olmayan tüm bireyleri kapsayıcı bir nitelikte olması öğretmenlerin uygulamayla ilgili tutumlarıyla yakından ilişkilidir. Sınıf ortamının toplumun küçük bir modeli olduğu kabul edilirse, sınıftaki sağlıklı iletişimin diğer sosyalleşme alanlarına da taşınacağı; bu sebeple sınıfta sağlıklı etkileşim ortamının sağlanmasında öğretmenin olumlu tutumunun çok önemli olduğu söylenebilir (Sart vd. ,(2004) E.T.: 01.05.2019).

## 5. YÖNTEM

Bu araştırma zihinsel engelli çocukların eğitimi ve eğitimleri sırasında karşılaşılan güçlükler hakkında düşüncelerin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerden oluşan nitel bir çalışmadır. Çalışmada nitel araştırma teknikleri arasında bulunan derinlemesine mülakat tekniği kullanılmıştır. Derinlemesine mülakat tekniği; araştırılan konunun açık sorularla yönetilmesine dayanır. Bireylerle yüz yüze görüşülerek bireylere açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Bu yöntem, başta sosyal bilimler olmak üzere, diğer alanlarda da sıkça kullanılmaktadır (Tekin, 2006: 101).

Bireylerin, konulara ve durumlara ilişkin görüşleri ve tutumları tespit edilmek isteniyorsa yüz yüze görüşülerek uygulanan derinlemesine mülakat tekniği en uygun yöntemdir. Katılımcıların açık uçlu sorulara vereceği cevaplar sayesinde, duygu ve düşünceleri doğru ve objektif bir şekilde öğrenilebilmektedir. Derinlemesine mülakat tekniğinde araştırmacı, belirlediği konuyla ilgili daha önceden hazırladığı açık uçlu soruları katılımcılara yöneltmekte ve bu sayede konuya ilişkin verileri sistematik bir şekilde elde edebilmektedir (Türnüklü, 2000: 544).

### 5.1. Veri Toplama Süreci

Görüşmeler 25.04.2019 – 02.05.2019 tarihleri arasında katılımcıların çalıştıkları kurumda gönüllülük esasıyla ve gerekli izinler alınarak gizlilik ilkesi çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Görüşme süreci boyunca katılımcıların onayları ile verdikleri yanıtlara dair ses kaydı alınmış ve görüşmeler ortalama 15 dakika sürmüştür. Araştırmanın amacı doğrultusunda görüşmeler kartopu örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenen Karabük ilinde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'nde yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada katılımcıların sosyodemografik bilgileri, zihinsel engelli çocuklara yönelik politikalar, kaynaştırma politikası ile amaçlanan olay ilgili literatür taraması sonucunda oluşturulan Kişisel Bilgi Formu ve Yarı Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşme Formu ile elde edilmiştir. Kişisel bilgi formunda; cinsiyet, katılımcıların yaşı, eğitim durumu, mesleği ve gelir düzeyi sorulmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda genel olarak katılımcılar için zihinsel engelli çocukların eğitim ihtiyacının nasıl karşılandığı, kaynaştırma politikası ile hedeflenen olay, kaynaştırma politikasının gerçekten çocukların eğitimine fayda sağlayıp sağlamadığını belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır.

### 5.2. Verilerin Analizi

Toplanan verilerin analiz aşamasında öncelikle var olan ses kayıtları notlar haline getirilmiş, her bir katılımcı A1, A2, A3... olmak üzere kodlanmış, kodlanan verilerde tekrar eden konu başlıkları üzerinden temalar oluşturularak elde edilen bulgular betimsel analiz yolu ile yorumlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubu Karabük ilindeki Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'ndeki 4 erkek ve 1 kadın katılımcı ile sınırlıdır. Araştırma sürecinde katılımcıların doğru ve güvenilir bilgiler vereceği ve araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılacak soruların araştırmanın amacına ulaşmada gerekli olan bilgileri toplamak için yeterli olacağı varsayılmıştır.

### 5.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada bireylerin zihinsel engelli çocukların eğitimleri ile ilgili ne derece bilgiye sahip olduklarını belirlemek amacıyla 5 farklı soru hazırlanmış ve bu sorular doğrudan kendilerine yöneltilmiştir.

## 6. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde görüşmelerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Yapılan görüşmelerde katılımcılara yönlendirilen sorulardan elde edilen verilere göre kişisel bilgiler aşağıda yer almaktadır:

A1: Erkek, 31 yaş, üniversite mezunu, sosyal hizmet uzmanı, 6500 TL.

A2: Kadın, 29 yaş, üniversite mezunu, sosyal hizmet uzmanı, 5000 TL.

A3: Erkek, 27 yaş, üniversite mezunu, sosyal hizmet uzmanı, 5000 TL.

A4: Erkek, 26 yaş, üniversite mezunu, sosyal hizmet uzmanı, 5000 TL.

A5: Erkek, 30 yaş, üniversite mezunu, öğretmen, 5000 TL.

Katılımcıların yaş aralığı 26-31 olup araştırmaya katılanların tamamı üniversite mezunudur. Bireylerin 4'ü sosyal hizmet bölümü, 1'i de eğitim fakültesi mezunudur. Aylık ortalama gelir dağılımına bakıldığında, katılımcıların geliri 5000-6500 TL arasındadır.

Yapılan görüşmelerde ilk olarak katılımcılara yöneltilen “Zihinsel engelli çocukların topluma kazandırılmasında sizce karşılaşılan zorluklar neler olabilir, zihinsel engelli çocuklara yönelik uygulamaları yeterli buluyor musunuz/bulmuyorsanız neler yapılabilir? ”, sorusuna A1, “Zihinsel engelli çocukların topluma kazandırılmasında karşılaşılan zorluklar arasında toplumun aynı zamanda kamuda çalışan personellerin, öğretmenlerin çok fazla zihinsel engellilerin özel gereksinimleri noktasında bilgi sahibi olmamaları, ayrıca kamu ve özel olarak sosyal hizmet faaliyeti sağlayan geceli ve gündüzlü kuruluşların, yatılı kuruluşların yeterli seviyede olmamasıdır. Bunlar zihinsel engellilerin topluma kazandırılmasındaki en büyük zorluklardır. Eğer kısıtlama yapmazsak ve zihinsel engelli bireyler dersek, burada devlet özeli teşvik ediyor. Çünkü özel kendini daha çok yenileyebilen, değişime ve teknolojiye daha çok ve daha hızlı pozitif anlamda ayak uydurabilen yapılanmalar olduğu için devlet bu sebepten özel sektörü teşvik ediyor. Tabi özel sektörde de devlete nazaran çita daha yüksekte oluyor. O yüzden ben devletin özel sektörü desteklemesini yeterli buluyorum. Mesela otizm spektrum bozukluğu olan okullar açıldı devlet eliyle. Şimdi mesela devlet, gündüzlü ve yatılı bakım hizmeti veren bakım merkezlerini teşvik ediyor. Devlet artık denetleyici konumda olduğu için ben yeterli buluyorum; ama mutlak suretle geliştirilmesi gerektiğini

düşünüyorum.” yanıtını vermiştir. A2 ise, “Öncelikle toplumun zihinsel engelli çocuklara karşı bilinçli olmadığını düşünüyorum. Tam olarak zihinsel engelin ne olduğu, bu çocuklarda ne gibi etkileri olduğu, bu çocukların ne gibi tepkiler verebileceği konusunda biraz ön yargı var. Genel olarak toplumumuz zihinsel engelli bir çocuk gördüğü zaman aman saldıracaktır, aman dikkat etmeliyiz şeklinde bir ön yargıyla çok yaklaşmak veya kendilerine yaklaştırmak istemiyorlar. Bu da toplu bir alana girdikleri zaman zihinsel engelli çocuklarımızı ve ailelerini olumsuz yönde etkiliyorlar. Bu ailelerde kendini geriye çekme, toplumdan uzaklaşma, asosyalleşme, eve kapanma gibi sorunlara sebep oluyor. Bu sorunlar çocuklarımıza da yansıyor. Anne-baba çocuğu dışarı çıkarmadığı zaman çocuk da kendisi çıkamıyor. Bu şekilde kalabalık ortamlara girdiğinde çocuk, nasıl davranması gerektiğini öğrenemiyor ya da yabancı birini gördüğünde tedirgin olabiliyor. Bununla ilgili öncelikle toplumumuzun zihinsel engel nedir, çeşitleri nelerdi, hangi grup çocuğa hangi şekilde davranılması gerekiyor bu konularla ilgili toplumun biraz daha bilinçlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Zihinsel engelli çocuklara yönelik özel eğitim merkezlerimiz var. Bunun dışında devlete bağlı rehberlik okullarımız var. Rehberlik araştırma merkezlerimiz (RAM) mevcut. Yine aynı şekilde zihinsel engellilere yönelik engelli bakım ve rehabilitasyon merkezlerimiz ve okulların kaynaştırma sınıfları var. Tabi hepsinde hem artı hem eksi yönlerimiz var. Mesela, engelli bakım merkezlerinden gidersek genellikle 18 yaş altındakilerde velini talebi ya da 18 yaşın üstünde vasisinin talebi ile işlemlerimizi yapıyoruz. Bu tür kurumlarda yeme-içme, eğlence gibi temel ihtiyaçları karşılanıyor; fakat eğitim-öğretim açısından buralarda biraz geri kalabiliyorlar. Çünkü bu merkezler, temel ihtiyaçları karşılamaya yöneliktir. Eğitim odaklı merkezlerimiz olmadığı için eğitim anlamında geriyiz diyebilirim. Her zihinsel engelli aynı düzeyde değil. Bazıları eğitilebiliyorken bazıları ise eğitilemiyor. Eğitilebilen düzeydeki öğrencilerin eğitimle desteklenerek biraz daha geliştirilmesi gerektiğini düşünüyorum.” şeklinde cevap vermiştir. A3, A4 ve A5 ise yöneltilen bu soruyu “Bizim genel olarak engelli bireylerle alakalı ihtisaslaşma sorunumuz var. Devletin bazı kurumları, yatılı kurumlar özellikle, fiziksel, zihinsel ve ruhsal şeklinde ayrılıyor. Ancak okullarda ve gündüzlü bakım veren yerlerde çocukların engel grubuna göre çok fazla ihtisaslaşan uzmanlar tarafından yönlendirildiği söylenemez. Temel sıkıntı buradan kaynaklanıyor. Çocukların topluma kazandırılmasında da toplum ve aileler ile alakalı sıkıntılar olduğunu düşünüyorum. Aileler, çocuklarının topluma karışmasını biz uzmanların istediği kadar istemiyor. Çünkü toplumdaki tehlikelere karşı savunmasız olduğunu düşünüyorlar. Temel sorun bence, ailelerin bakış açısı. Toplum olarak zihinsel engellilere yönelik olumsuz tutumlar geliştiriyoruz. Ama bu çift taraflı bir durum. Çocuğu ne kadar toplumdaki izole edersek, toplum da kendisini o derece dışarda tutar. Bu kısa vadede çözülebilecek bir sorun değil. Özellikle, engelli istihdamlarında, engelli, down sendromlu, otizmli çocuklar için özel günler düzenlenmesi ve farkındalık çalışmalarının yürütülmesi etkili olmaktadır. Uygulamaları yeterli bulmuyorum. Sadece zihinsel engelli olarak genel bir çerçeveden değil de, zihinsel engelli bireylerin de kendi içinde gruplara ayrılması ve onlarla özel olarak çalışan bireylerin de o alanda eğitim almaları gerektiğine inanıyorum. Bu noktada uzmanların ayrı bir akademik eğitim almalarını ve tanularına göre ayrı ayrı çalışmaları gerekiyor. Ben bu konuda ihtisaslaşmanın önemli olduğunu düşünüyorum. Özel eğitim merkezlerinde çalışan elemanların engelin türüne göre ayrılması gerektiğini düşünüyorum.”

Katılımcılara yöneltilen ikinci soru “Zihinsel engelli çocuklara yönelik ne gibi uygulamalar bulunmaktadır?” dir. Bu soruya A1 ve A5, “Biz engel grubu olarak ayırmıyoruz. Mesela bizim 3 Aralık Engelliler Günü, 10-16 Mayıs Engelliler Haftası gibi özel günlerimiz var. Bizler engel grubu gözetmeksizin engelli bireylerimizle etkinlikler düzenliyoruz. Biz genellikle toplumda farkındalık oluşturma faaliyetlerini düzenliyoruz ve yönetiyoruz. Bunu yaparken de amacımız onların da toplumun bir parçası olduğunu gösterebilmektir. Ailelere ziyaretler gerçekleştirerek onlara siz de toplumun bir üyesisiniz, mesajını veriyoruz. Onlara rehberlik yaparak, hangi sosyal hizmet kuruluşundan ne gibi yardım alabilirler, bu yardımı alırken dikkat edilmesi gereken hususlar konusunda onlara rehberlik ediyoruz.” yanıtını vermiştir. A2, A3 ve A4 ise, “Sosyal hizmet merkezi olarak sadece bakım ve rehabilitasyon merkezlerimiz var veya evde bakım hizmetimiz mevcut. Evde bakım hizmetlerimiz, birey 18 yaşından büyükse velisinin, 18 yaşından büyükse vasisinin müracaatı ile başlıyor. Rapor ve ekonomik kriterlerin tutması şartıyla gelen talepleri değerlendiriyoruz ve onay ya da ret cevabını bireye söylüyoruz. Bu politika ile amaç, en azından engelli bireyin belirli ihtiyaçlarını alabilecek şekilde bakıcıyı hem motive etmek hem de maddi olarak bir destek sunmaktır. Diğer ikinci hizmetimiz de bakım ve rehabilitasyon merkezlerimiz. Biz genellikle kaynaştırma politikası için MEB’e yönlendirme yapıyoruz.” yanıtını vermiştir.

Yöneltilen üçüncü soru ise, “Zihinsel Engelli çocukların topluma kazandırılmasında devlet ve aileler arasında çıkan anlaşmazlıklar/çatışmalar nelerdir?”. A1, “Ağır engelli olmadığı halde hafif ya da orta düzeyde engeli olmasına rağmen evde bakım ücretinden faydalanmak isteyen bireyler oluyor. Bu imkandan faydalanmak için bireyin ağır engelli olması gerekiyor. Bu konuda MEB’e daha fazla iş düştüğünü

düşünüyorum.” A2 ve A4 ise, “Ailelerle çok fazla çatıştığımız nokta yok. Çıkan çatışmalar da genellikle zihinsel engelli konusunda toplumumuzun yeteri kadar bilinçli olmamasından kaynaklanıyor. Çıkan bir diğer çatışma kitle iletişim araçlarında çıkan haberleri insanların eksik olarak duyup gelmesinden kaynaklanıyor. Biz böyle bir yardım olduğunu bilmiyorduk, bize neden söylemediniz şeklinde yorumlarla geliyorlar. Halbuki o sağlanacak desteğin alt maddelerine bakıldığında, o birey o imkandan faydalanamaz. Bir diğer konu da önyargı. Aileler toplumdaki gelen tepkilere karşı önyargılı oluyor ve çocuklarını toplumdaki geride bırakıyor.” A3 ve A5, “Çocuğun topluma kazandırılmasında ailenin bazı çekinceleri oluyor. Özellikle kırsal kesimde yaşayan ve hastaneye dahi gitmeyen birçok engelli birey var. Toplum, bunun bir hastalık olmadığını ve Allah’tan gelen bir durum olduğunu, tedavisi olmadığını düşünüyor. Temel becerilerini kazanacağını düşünmediğinden engelli bireyi kurumlara tedaviye göndermiyor. Devletin de kapı kapı dolaşıp engelli bireyleri araması eskiden söz konusu değildi. Ama artık devletimiz arz odaklı çalışıyor. Ancak bunlar zamanla oturacak şeyler. Uyuşmazlık noktasında istihdam konusunda problemler yaşanıyor. Devlet engelli bireyler için kontenjan ayırırken, özel sektörde ise engelli istihdamı konusunda büyük bir eksiklik var. Özel teşebbüsler engelli birey istihdam etmek istemiyorlar.” yanıtını vermiştir.

Yöneltilen dördüncü soru ise, “Kaynaştırma politikası ile amaçlanan olay nedir?” dir. Bu soruya A1, “Kaynaştırma politikasıyla toplumda zihinsel engellilerinde var olduğunu kabul ettirmek amaçlanmaktadır.” A2 ve A5 ise, “Kaynaştırma aslında, küçük yaşta çocuklara da kendilerinin normal olduğu; ama normal dışında bazı farklılıklarla diğer bireylerin de toplumda olabileceğini, diğer çocuklara göstermenin en güzel yoludur. Ama burada çocuklar acımasız olabiliyor. O yüzden çocuklarımız neyi ne şekilde açıkladığımız çok önemli. Eğer onlara engellilik konusunda doğru bilgiler vermezsek diğer çocukların canını acıtabiliyorlar. Çocuklar o yaşlarda çok acımasız olduğu için onları yumuşatmamız gerektiğini düşünüyorum. Engelli çocuğumuz için de kaynaştırma çok iyi şeyler sağlıyor. Mesela çocuğumuz, fiziksel engelli olmasına rağmen çok iyi sayısal zekası var. Yani aslında kaynaştırma, çocuğun güçlü yönlerini keşfetme konusunda çok önemli. Kaynaştırma uygulamasında en büyük iş, öğretmene düşüyor. Öğretmen, dengeyi kurarsa ve sınıfı iyi yönetirse hiç problem yaşanmıyor. Öğrencilere bu farklılığın çok normal bir şey olduğunu güzel bir şekilde anlatmalıdır.” yanıtını vermiştir. A3 ve A4 ise, “Kaynaştırma, zihinsel engelli öğrencilerin, diğer öğrencilerle aynı ortamda eğitim almasını amaçlayan bir politikadır. Çocukların sadece özel eğitim veren kurumlardan değil de, örgün eğitim veren kurumlardan da eğitim almasını amaçlar. Ancak, kaynaştırma uygulamasında hangi öğrencinin kaynaştırma öğrencisi hangi öğrencinin kaynaştırma öğrencisi olmadığını belirlemede sıkıntı çıkıyor. Öğrencinin sadece kaynaştırma öğrencisi olarak bu uygulamaya devam etmesi onun eğitim hayatına olumlu şekilde yansımaları konusunda da bazı tereddütler var.” cevabını vermiştir.

Katılımcılara yöneltilen son soru, “Kurumda sadece zihinsel engelli çocuklarla çalışan bir uzman bulunuyor mu? Bulunuyorsa alanı ve görevleri nelerdir? ” olmuştur. Bütün katılımcılar bu soruya, “Kurumumuzda sadece zihinsel engelli çocuklar ile çalışan bir uzmanımız yok. Ama engelli biriminde çalışan 7 arkadaşımız bütün engellilere hizmet vermektedir.” yanıtını vermiştir.

Sanatsal öğeler, simgeler yolu ile içte olanın dışavurumunu sağlar. Bilinç dışına itilmiş ve deforme olmuş yaşantı ve duygular, sanatın renk, ses, biçim, hareket, ezgi, ritim, dil araçları ile dışa vurulur. Dışa vurulan bu içerik, ruhsal aygıtın iyileşmesi ve tekrar organizasyonu için sanat terapisine imkan verir ve zengin ip uçları sağlar. Giderilememiş ihtiyaçların simgesel yoldan gerçekleşmesini sağlamakla geçmişte yaşanan travmaların etkileri değişir. Müracaatçı geçmişte yaşadığı olayların etkisinden çıkıp artık buradalığı yaşamaya başlar.

Sanat, farklı müracaatçı grupları ile çalışılabilir. Bunlardan bir tanesi de zihinsel engelli çocuklardır. Yapılan araştırmalara bakıldığında, otizm spektrum bozukluğu yaşayan çocukların sosyalleşmelerini arttırmak amacıyla dans ve hareket terapilerinin kullanıldığı görülmektedir (Martin, 2014: 545-553).Araştırmalarının bir tanesinde, psikotik rahatsızlığı olan çocuklara dans ve hareket terapisi uygulanmıştır. Uygulama bittikten sonra çocukların mental olarak gelişme gösterdiği belirlenmiştir (Brauninger, 2012: 443-450).

## 7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Engelli bireylerin eğitimi kadar ailelerin eğitilmesi ve bilgilendirilmesi de son derece önemlidir. Son zamanlarda ortaya atılan kuramlarda, ailenin sadece verilen eğitimi uygulayan değil işbirlikçi, çocuğun sorunlarına çözümler üretebilen nitelikte olması gerektiği savunulur. Yine kaynaklar, aile-öğretmen işbirliğini hem çocuğun gelişimine hem de aile-öğretmen ilişkisine önemli katkılar yapacağını savunur. Yapılan çalışmalar, ailelerin çocuklarının gelişimi üzerinde çok önemli bir payı olduğunu göstermektedir.

Çocuğuyla konuşan ebeveynlerin, ona ortaya çıkan durumları sebepleriyle birlikte açıklayan anne-babanın çocuklarının dil gelişimleri olumlu yönde ilerleyecektir. Özel gereksinime ihtiyaç duyan çocukların kimlerden eğitim alacağı da çok önemlidir. Eğer eğitimi bir danışman verirse, hem aileler çocukların eğitimini nasıl ilerletebileceğini görür hem de danışman ailenin içinde bulunduğu psikososyal durumu rahatlıkla çözümler. Engelli eğitimi konusunda yapılması gerekenler ise:

- Araştırmada katılımcıların da ifade ettiği gibi hem özel eğitim hem de devlet kurumlarındaki psikolog, sosyolog ve sosyal hizmet uzmanı sayısı artırılmalı,
- Kurumlarda çalışan bireylerin her biri sadece engellilik alanında geniş bir bilgi yelpazesine sahip olmaktan ziyade engelliliğin alt dalları ile ilgili bilgili ve tecrübeli olmalı,
- MEB'in kaynaştırma politikasının alanda yürütülen tek proje olması ve artık günümüze yönelik yeni projeler üretilmesi,
- Kaynaştırma öğrencisine sahip öğretmenlere engellilik ile ilgili seminerler verilmeli,
- Kaynaştırma öğrencilerinin gelişimleri, dikkat eksiklikleri veya buna benzer şekilde sorunu olanlar hakkında daha detaylı araştırmalar yapılmalı,
- Okul öncesi eğitim zorunluluğunun getirilmesi, eğitim süresinin çocuğun gelişimi ve bireysel özelliklere dikkate alınarak öğrenciler tarafından belirlenmeli,
- Her öğretim kademesinde engelliler için gerekli tedbirlerin alınarak programlar arasında geçiş olanağı sağlanmalı,
- Eğitim ve öğretimin her aşamasında bireyin eğitsel performans düzeyi belirlenmeli, gelişim alanlarındaki özellikleri değerlendirilmeli ve buna göre eğitim amaçları ve hizmetleri planlanmalı, uygun eğitim ortamlarına yerleştirilmeli, ailenin bu sürece katılımı sağlanmalıdır.

#### KAYNAKÇA

- Aslan, M. , Şeker, S. (2011). Engellilere Yönelik Toplumsal Algı Ve Dışlanmışlık(Siirt Örneği), Sosyal Haklar Sempozyumu, Ankara.
- Ataman, A. (1996). Öğretmen Yetiştiren Eğitim Fakültelerine Öğretim Elemanı Yetiştirilmesi Ve Eğitimde Toplam Kalite Yöntemi, *Yeni Türkiye Eğitim Özel Sayısı*, 2(7), 382-389.
- Akçamete, G. (1998) *Özel Gereksinimli Bireyler ve Özel Eğitim*, Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı Özel eğitim Ders Kitabı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 3-10.
- Bilir, Ş. (1999). *Özürlü Çocuklar Ve Eğitimleri*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü.
- Brauninger, I. (2012). Dance movement therapy group intervention in stress treatment: A randomized controlled trial (RCT). *The Arts In Psikotherapy*, 39 (5), 443-450.
- Dalbay, R.S. (2009). Özürlü Yakınlarının Özürlülere Yönelik Sosyal Politikalara İlişkin Beklentileri Ve Memnuniyet Dereceleri(Isparta Örneği). (Aslan, M. , Şeker, S. , Engellilere Yönelik Toplumsal Algı Ve Dışlanmışlık(Siirt Örneği)' tan alınmıştır).
- Diken, İ.H. , Sucuoğlu, B. (1999). Sınıfında Zihinsel Engelli Çocuk Bulunan Ve Bulunmayan Sınıf Öğretmenlerinin Zihin Engelli Çocukların Kaynaştırılmasına Yönelik Tutumlarının Karşılaştırılması. *Özel Eğitim*, 2(3), 25-39.
- Eripek, S. (2004). Türkiye'de Zihin Engelli Çocukların Kaynaştırılmalarına İlişkin Olarak Yapılan Araştırmaların Gözden Geçirilmesi. *Özel Eğitim*, 2, 25-32.
- Kırcaali-İftar, G.(1998). Özel Gereksinimli Bireyler Ve Özel Eğitim. (Güleryüz, Ş.O. , Kaynaştırma Eğitimine Devam Eden Engelli Öğrencilerin Akranları İle İlişkilerinde Karşılaştıkları Sorunların Değerlendirilmesi' nden alınmıştır).
- Martin, M. (2014). Moving On The Spectrum: Dance Movement Therapy as a Potential Early İntervention Tool For Children with Autism Spectrum Disorders. *The Arts In Psikotherapy*, 41(5), 545-553.
- M.E.B (2000). *Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname Ve Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.



Osborne, A.G. ve Dimattia, P.(1994). The Least Restrictive Environment Mandate: Legal Implications. (Gülyüz, Ş.O. , Kaynaştırma Eğitimine Devam Eden Engelli Öğrencilerin Akranları İle İlişkilerinde Karşılaştıkları Sorunların Değerlendirilmesi' nden alınmıştır).

Özdoğan, B. (2000). *Çocuk Ve Oyun Çocuğa Oyunla Yardım*, Ankara: Anı

Öztürk, M. (2011). *Türkiye'de Engelli Gerçeği*. İstanbul: Ajansvista.

Sarı, H. (2000). Ananalysis Of The Policies and Provision For Children With Special Educational Needs In England and Turkey. (Ulutaşdemir, N. , Engelli Çocukların Eğitimi'nden alınmıştır).

T.C Milli Eğitim Bakanlığı (2001). Özel Eğitim Rehberlik Ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, İlköğretim Okulu Orta Düzeyde Öğrenme Yetersizliği Olan Çocuklar Eğitim Programı, Milli Eğitim Basımevi, Ankara.

Tekin, H. H.(2006). Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, (13), 101-116.

Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, (24), 543-559.

Uğurlu, H. (1993). Okul Öncesi Eğitimde Entegrasyon. (Gülyüz, Ş.O. , Kaynaştırma Eğitimine Devam Eden Engelli Öğrencilerin Akranları İle İlişkilerinde Karşılaştıkları Sorunların Değerlendirilmesi' nden alınmıştır).

### İnternet Kaynakları

<http://kaynastirmasinifi.blogcu.com/ozel-egitim-ve-kaynastirma-uygulamalarinda-okul-idaresi-veogret/3599314> adresinden 01.05.2019 tarihinde erişilmiştir.